

Makale Bilgisi / Article Info

Geliş / Recieved: 22.11.2021

Kabul / Accepted: 05.12.2021

Kitap İnceleme / Book Review

ALAMANYA TÜRKÜLERİ

Güler MERİÇKAN GÜLEÇ*

ÖZTÜRK, A. O. (2001). *Alamanya Türküleri*. Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu. Ankara: Kültür Bakanlığı, 302 sayfa.

* Araştırmacı-Yazar, Türkiye, merickan@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6538-7224.

Prof. Dr. Ali Osman Öztürk, *Alamanya Türküleri*'nde, Almanya'da oluşan Türk Göçmen Edebiyatının (1960-1990) sözlü kolunu- özellikle bu metinlerin ezgili olanlarını- istatistik bilgiler ışığında değerlendirmiştir. Kitapta, sözlü Türk halk edebiyatıyla yapılan karşılaştırmada; Alman halk türkülerinin yazılı olarak kaydedilmiş olmalarının yanında, yeni oluşan Türk halk edebiyatı sözlü metinlerinin “halk türküsü” kimliği kazanıp kazanmadığı yanında bu ürünlerde yer alan Türk/Alman imgeleri metinler üzerinde incelenmiştir.

Türk Göçmen Edebiyatının sözlü kolu olarak kapsamlı araştırmaları sentezleyen *Alamanya Türküleri* kitabı (Öztürk, 2001), sözlü halk türkülerinin Almanya'daki oluşum ve gelişim süreciyle ilgili objektif bilgilerden oluşmaktadır. Bu bilgiler, yurdumuzdaki “anonim halk türkülerini” yarananların yazıyla mı sözle mi işe başladıklarını da düşündürür. *Alamanya Türküleri*, konuyla ilgili sorunlara da yer vererek ufkumuzu genişletmektedir.

1960 yılından itibaren Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen göçün temel nedeni ekonomiktir. Ekonomik yetersizliği olan bir toplumun çaresizliğinde başka bir ülkeye göç varsa, olumsuz yaşantılar o yabancı ülkeyle olan dostluk bağlarını da giderek zedelemektedir. Çünkü iki ayrı toplumun kültür farklılığını gidermede, ülke hükümetlerinin çabasız kalmaları, bireylerin mutsuzluğunu yaratan önde gelen bir etken olarak düşünülebilir. Almanya'da çalışarak para kazanmak ve yurdundakilere yardım etmek amacıyla olan Türk işçilerinin oradaki en büyük sorunu Almanca bilmemeleridir. Almanca öğrenmek ön koşul olarak öne çıksaydı, kültürlerarası uçurum olmayabilir, “birbirini anlamak” gerçekleşebilirdi. Temizlik işlerinde ve madende çalışan Türk işçileri, öğretim düzeyleri ve teknik bilgileri oldukça düşük olarak gittikleri yabancı ülkeyle ilgili hiçbir bilgiye sahip olmadıklarından öncelikle barınma, temizlik, giyim-kuşam, beslenme sorunlarını Almanca bilselerdi daha kolay çözebilirlerdi. Tüm bu eksikliklerin sorumluları işçiler değildir. Sistemli bir yerleştirme ve kültür farkını en aza indirecek önlemin (dil öğretilmesi) alınmamış olması bu sonucu doğurmuştur.

Bilimsel araştırma ve incelemelerin yer aldığı *Alamanya Türküleri*, yazılı Türk göçmen edebiyatının başlangıç dönemi olarak okunduğunda; türkülerin özgeçmişini, söz yazarlarını, hedef kitlelerini, metinlerin dillerini, üslûbunu, türlerini, “türkülerin anatomisi” içinde açıklıkla görebiliriz.

Göçmen edebiyatının sözlü ürünleri olan halk türkülerini, Alman halk türkülerini araştırma yöntemiyle incelemek çağdaş bir yaklaşımdır. Türk ve Alman halk türküsü araştırmaları arasındaki en önemli fark şudur; görece daha eski tarihlerden başlayarak kayıtlara geçirilen Alman halk türkülerinin yazılı edebiyatla ilişkisi John Meier'in 1906 tarihli çalışmasıyla tespit edilirken, Türk halk türkülerinde oluşum sürecinin, sözlü dönemin hâlâ devam ediyor olmasından ötürü yazıya geçirme ve yazılı kaynaklarla ilişkisinin araştırılması gecikmiştir. Almanya'daki göçmen işçilerin türkülerini de bu sürecin bir parçasıdır. Bazı Alman halk bilimciler Türklerin yarattığı sözlü (kısmen anonim) ürünlerin “gerçek türkü” olup olmadığı tartışmalarında, bunların dar çevrede söylenmesi, yaygınlık kazanmamış olması ve de tamamının Almanya'da yaşadıkları sorunları dile getiren sözlü şiirlerden oluştuğu fikrinde birleşmişlerdir. Bu sözlü ürünler destan, koşma, mâni veya deyiş biçiminde yazıldıklarından, geleneksel Türk yapısından uzaklaşmamışlardır. Bu yapıya karşılık Ursula Reinhard, yaptığı araştırmalarda (1987, 81), türkülerin içeriğinde, yaşadıkları yabancı kültüre uyma istekleri yanında Türklerin kendi benliklerini koruma düşüncesinin var olduğunu da dile getirir. Alman Halk Türküsü Arşivi kurucusu John Meler, değerlendirmesinde modern halk türküsü alt yapısını oluşturmada, (kültürlerarası) sözlü ve yazılı metinler arasında karmaşık bir yapı ilişkisi olduğunu kabul eder. Otto Holzapfel de (1996, 335) Türkçe metinler içine Almanca sözcüklerin yer aldığı türkülerin söyleyiş ve anlam uyumunu incelediğinde, bunları bir sanat eseri olarak değil daha çok Almanya'daki Türkleri anlamak için başvuru bir belge olarak niteler fakat

sürecin Almanya’da gerçekleşiyor olmasında Türklerin yarattığı popüler türkü metinlerini Alman halk türküsü araştırmaları sahasına katar.

Türk göçmen edebiyatının sözlü kolu olan türküler, uzun süre müziğiyle kendi kültürünü ve halk inançlarını yansıtırken geleneksel bağlamda yer alan kadercilik ve teslimiyet nitelikleriyle farklı iki kültürdeki uyumsuzluğun göstergesi olarak da değerlendirilmişlerdir.

Almanya’da gelişen sözlü halk edebiyatını biçim, üslûp, konu ve söyleyiş olarak ilk araştıran Nevzat Gözaydın’dır. Hamdi Tanses ve Haydar Avcı da, bu sözlü edebiyatın “türkü” olarak kabul edilmesinde katkıda bulunmuşlardır.

1972-80 yılları arası dönemde Almanya’daki göçmen Türklerin sözlü halk müzikleri, “halk türküleri” olarak nitelendirilmeden, türkü metinlerinin yazılan şiirlerle sadece tematik bağı olduğu düşünülmüştür. Âşık Mahzûnî Şerif, Âşık Murat Çobanoğlu gibi Türkiye’de bilinen âşıkların yarattığı ürünlerin (dinleyen açısından) anonimliğine benzer biçimde, söz yazarı ve icracıların âşıklar kolundan geliyor olması ve asıl dinleyicilerin (hedef kitlenin) de Türkler olması bizim için önemli bir ölçüttür.

Bu türkülerde uyak kullanılmasa da, kavuştaklar önemli yer tutar. Türkü metinlerindeki dil, içinde yaşadıkları toplumun psikolojik ve sosyal koşulları ağır da olsa, yabancı olduğu toplumla ilişki kurma amaçlıdır. Bu özellik bir tür dayanışma edebiyatının oluşmasında sorunlara karşı dirençli olmayı ve geliştirmeyi benimser.

Almanya Türküleri’nin 1972-75 yıllarını kapsayan 1. dönem ürünlerinde, umutsuzluk, uyum zorlukları, parçalanmış aile dramları ağırlıktayken; 1974-79 yıllarındaki 2. dönemde Almanlarla (meşru ve gayri meşru) ilişkiler (evlilikler), Türkiye Cumhuriyeti Devletine yönelik eleştiriler, memlekete geri dönüş çağrıları yer alır. 1980-90 yıllarına denk düşen 3. dönemde, yeniden umutsuzluk duygusu hâkimdir. 1990-95 yıllarını kapsayan 4. dönem türkülerinde ise zorunlu olarak Alman vatandaşlığını seçme, ırkçı saldırıların hedefi olma ve yeniden dayanışma gibi sorunların öne çıktığı görülür.

Almanya Türküleri’nin zamanla geleneksel bağlamdan çıkması ve sosyal içerikli konulara yönelmesi; yabancı kültürü de kucaklayarak daha da genişlemesi önemli bir gelişmedir. Bu türkülerin imgelerinde yaşattığı “Türk” benliğinin önemli bir bileşeni, öteki karşılığında olsa da kendisiyle de alay edebilmesidir.

Almanya Türküleri, iki farklı kültürün uyuşmazlığının temelindeki ekonomik yetersizliğin yüzeyselliğinde, ülke hükümetlerinin dostça kararlılıktan yoksun olduklarını görmemizi de sağlar. Günümüzdeki teknolojik çağ dünya toplumlarından umulmadık düzeyde bilgi ve beceri isterken, “barış ve dostluğu” hiç konu edinmez. Çözüm, çok çalışarak dünya barışındaki yerimizi çağdaş uygarlığı koruyarak almamızda yatmaktadır.

Kaynaklar

- HOLZAPFEL, O. (1996). “Türkische Gastarbeiter”. *Lexikon folkloristischer Begriffe und Theorien (Volksliedforschung)*. Studien zur Volksliedforschung, Bd. 17, Bern vd.: Peter Lang.
- MEIER, J. (1906). *Kunstlieder im Volksmunde: Materialien und Untersuchungen*, Halle: M. Niemeyer.
- ÖZTÜRK, A. O. (2001). *Almanya Türküleri*. Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- REINHARD, U. (1987). “Türkische Musik: Ihre Interpreten in West-Berlin und in der Heimat. Ein Vergleich.” *Jahrbuch für Volksliedforschung*, 32, Jg., Berlin.